చందస్సు లేని పద్యం

1

రామనాధన్ కి అంటీముట్టనట్టు కవిత్వంలోకూడా ఆసక్తి ఉంది.

అతను నూటయాభై రూపాయల జీతంతో ఒక టైపిస్టుగా ఉద్యోగం చేస్తున్న చిన్న కంపెనీకి ఎటువంటి సాహిత్య సంబంధమూ లేదు. ఐతేనేం, కవిత్వం అతని హాబీ అని, అతని రచనలు వారావారం పత్రికలలో ప్రచురమవుతున్నాయి అనే కారణంవల్ల సహోద్యులకూ, అతని లాడ్జిలోని నివాసులకూ అతనంటే చాలా మర్యాద; వాళ్ళ మెప్పుకోలు తప్ప ఎటువంటి బహుమానమూ, లాధమూ అతనికి లభించదు. ఆ మాటకి వస్తే, రామనాధన్ ఏ పని చేసినా బహుమానం. లాభం ఎదురుచూడడు. అతను బాగా చదువుకున్నవాడని, అతనికి కవిత్వంలో అభిలాష ఉందని వాళ్ళు చెప్పుకునేవారు; కొంతమందికి అతని అవివేక ప్రవర్తన చూసి అసూయ, అసహ్యం కూడా కలిగాయి.

రామనాధన్ కి ఇప్పుడు ముప్పైఐదు నిండాయి. అతని తల్లిదండ్రులు - వాళ్ళు వేరే ఊరులో ఉన్నారు- తమ అబ్బాయిని కలుసుకున్నప్పుడెల్లా తను పెళ్ళి చేసుకొని అందరిలాగ కాపురం చెయ్యాలని బతిమాలేవారు. కాని రామనాధన్ మొండిగా పెళ్ళికి ఒప్పుకోలేదు.

కొడుకు బ్రహ్మచర్యం అనుచరిస్కున్నాడని తల్లిదండ్రులు బాధపడ్డారు. కాని అతని మిత్రులు వింటున్న వదంతి ఇదే: రామనాదన్ ఎప్పుడూ ఆడపిల్లల్ని వేటాడుతున్నాడని!

కొన్ని రోజులముందు అతను నిర్లక్ష్యంగా ఒక పని చేసాడు: అర్ధరాత్రి వేళలో తను సినిమా టాకీసులో కలుసుకున్న ఒక యువతితో లాడ్జికి తిరిగివచ్చాడు. తెల్లవారడానికిముందు, ఐదు గంటలప్పుడు, లాడ్జి డాబాపై

యోగాభ్యాసం చేస్తున్న కృష్ణయ్యర్ రామనాధన్ గదినుండి ఒక యువతి వెలుబడడం చూసారు. అంతే, పరిమళగంధంలో సారాయి కలిపినట్లు ఈ సంగతి లాడ్జిలో గబగబగా వ్యాపించింది.

ఆ రోజు సాయంత్రం రామనాధన్ లాడ్జికి తిరిగివచ్చినప్పుడు కొందరు రామనాధన్ వెనుకనే నడుస్తూ అతని గదిలో దూరారు. రామనాధన్ మాత్రమే ఆ గదిలో కాపురముంటున్నాడు. అతనికే సొంత రేడియో, అల్మారా నిండా పుస్తకాలు ఉన్నాయి. కొందరు తరచుగా వచ్చి అతని రేడియోలో వినడం లేక పుస్తకాలు అప్పుతీసుకోవడం మామూలే. కాని ఆ రోజు ఐదుగురు ఒకేసారి తన గదికి వస్తున్నారే అని రామనాధన్ తల తిప్పి చూడగా మరికొందరు వరండాలో కూడా గుంపుగా కనిపించారు. 'ఆ యువతి' గురంచి అన్నివిధాల ప్రశ్నలూ వాళ్ళు అడిగి ఒకరి తరువాత ఒకరు రామనాధన్ కి పాఠం నేర్పాలని పూనుకున్నారు. కాని రామనాధన్ ఏదీ పట్టించుకోలేదు. బట్టలు మార్చుకున్నతరువాత నిశ్చింతగా ఒక కుర్చీలో కూర్చొని ఇప్పుడుకూడా తన మనసులో ఆలపించే ఆ యవతి గురించి అతను వాళ్ళకి చెప్పుకుపోతున్నాడు: ఆమె ఉత్తరదేశంకి చెందిన మనిషని, తన బంధువులతో మద్రాసుకి వచ్చి ప్రస్తుతం దగ్గరలో ఒక బంగళాలో మకాం ఉందని చెప్పాడు. ఆ తరునాత ఆమెను లాడ్జికి తీసుకురావడానికి తను ఎంత సత్తువుగా పనిచెయ్యవలసిందని వివరించాడు. ఆఖరికి తను ఆమెకు యాభై రూపాయలు ఇచ్చిన సంగతి చెప్పి ఆమె అందచందాలు క్లుప్తంగా వర్ణించాడు.

అతని దుర్నడత బాహాటంగా వెలుబడిన తరువాత రామనాధన్ తను చేసిన పనికి అనుతాపంతో క్షమాపణ కోరుతాడని వాళ్ళందరూ ఎదురుచూసారు. కాని రామనాధన్ సాహసం, మొండితనం చూసి వాళ్ళు అదిరిపడ్డారు. ఆఖరికి ఒకతను ముందుకు వచ్చి, రెండు చేతులూ

జోడించి, బతిమాలాడు: "నాయనా, నీకు చెడిపోవాలనివుంటే నువ్వు ఏం చేసినా మేం అడ్డురాం. కాని ఒకే ఒక మనవి: ఆడపిల్లల్ని తీసుకువచ్చి ఈ లాడ్జిని సానికొంపగా మార్చవద్దు!."

రామనాధన్ సిగరెట్ కాలుస్తూ నెమ్మదిగా బదులు చెప్పాడు.

"మనందరం ఈ లాడ్జిలో ఉంటున్నాం అని మీరు ఒప్పుకుంటారా? మరి, నా వ్యక్తిగత వ్యవహారం గురించి మీరెందుకు చికాకు పడుతున్నారు? కావాలంటే లాడ్జి యజమాని వచ్చి నన్నడగనీ. ఇక మీరు వెళ్ళనచ్చు."

రామనాధన్ పొగరు చూసి ఇక అతనితోవాదించడం చేతకానిపని అని అర్ధం చేసుకొని వాళ్ళు లాడ్జి యజమానితో ఫిర్యాదు చెయ్యడానికి వెళ్ళారు.

జరిగిన సంఘటనకి ముఖ్యకారకుడైన కృష్ణయ్యర్ వాళ్ళతో వెళ్ళలేదు. రామనాధన్ని చూస్తూ అలాగే నిలబడిపోయాడతను. రామనాధన్ చెప్పినది నిజమేనా? ఆశ్చర్యం, అపనమ్మిక ఒకేసారి అతన్ని కలవరపరిచాయి.

కొన్నిరోజులముందు జరిగిన ఒక సంఘటన - రామనాధన్ని అతని ముసలి తల్లి కళ్ళ నీళ్ళతో తన కొడుకుని పెళ్ళి చేసుకోమని బతిమాలడం - కృష్ణయ్యర్ గుర్తుచేసుకున్నాడు. కృష్ణయ్యర్ కి ఒక పక్క దుఃఖమూ. మరో పక్క పట్టరాని కోపమూ వచ్చాయి. ఎందుకిలా అబ్బాయి డబ్బు దూబరా చేస్తూ చెడ్డపేరూ, వ్యాధులూ తెచ్చిపెట్టుకోవాలి? అడగడానికి అతనికి చాలా ప్రశ్నలున్నాయి, కాని అతని నోటినించి వచ్చిన మొదటి వాక్యం ఇదే: "మిస్టర్ రామనాధన్, మీరు నిజంగానే దానికి యాభైరూపాయలు ఇచ్చేరా?" అయ్యర్ అడక్కుండా ఉండలేకపోయాడు. అతనికి తెలుసు, యాభైరూపాయలంటే ఎంతో. ఎలాగో కష్టపడి, ప్రతీనెలా అతను సేవించి తన ఊరుకి పంపించే రొక్కమది. అందుకోసమే అయ్యర్ హోటల్లో భోజనం చెయ్యడం ఆపేసి ఒక స్టవ్ కొనుక్కుని ఇంట్లోనే వండుకుంటున్నారు. ఎవరైనా ఒక రాత్రి ముచ్చటకోసం యాభైరూపాయలు తగలపెడతారా?

"నా మాట విను. నన్ను తప్పు పట్టకు. నీ మంచికే చెప్తున్నాను," అని అయ్యర్ మందలించారు. "భవిష్యత్తులో నువ్వు తప్పకుండా నీ ప్రవర్తవ గురించి విచారపడతావు. జనులెందరో రోజుకి ఐదు రూపాయలు, పది రూపాయలు కూడా లేకుండా కష్టబడుతున్నారు. నాకు తెలుసు - నీకూ ఆ అనుభవం ఉంది. మరెందుకు నువ్వు కష్టబడి సంపాదించిన డబ్బు ఇలా తగలపెట్టాలి?" కృష్ణయ్యర్ ఎడతెగకుండా అడుక్కుపోతుంటే, రామనాధన్ కుర్చీనుంచి లేచి, పక్కనే అల్మారిలో ఉన్న ఒక పత్రికని అయ్యరికి అందించి, ఇలా అన్నాడు: "మిస్టర్ అయ్యర్, అసలు సంగతేమిటో నా దృష్టిలో చూస్తే మీరు నేను చేసినది సరే అని ఒప్పుకుంటారు."

"వ్యభిచారం నరే అని ఎవరూ ఎప్పుడూ ఆమోదించరు. నేను చెప్పేదదే: నువ్వు స్త్రీలోలుడుగా ప్రవర్తించడం అనాచారం!" అని అంటూ, అయ్యర్ ముఖం మళ్ళించుకొని ఒక చిట్టిక ముక్కుపొడి పీల్చారు.

"ఎందుకలా నిలబడతారు? ఇలా కూర్చోండి!" అని రామనాధన్ అతన్ని అర్ధించాడు. సిగరెట్ పొగ అయ్యర్ని తాకకుండా పక్కనే ఉన్న కిటికి ద్వారా బయటకి వదిలాడు.

అయ్యర్ ఏమీ అనకుండా నిలబడ్డారు. రామనాధన్ ఏదో ఆలోచనలోపడి కొంతసేపు సిగరెట్ కాల్చుతూనే ఉన్నాడు. ఆఖరికి సిగరెట్ మొన ఏష్ట్రేలో నలిపేసి, మాట్లాడాడు: "మిస్టర్ అయ్యర్, మీకెప్పుడు పెళ్ళయింది?"

"అదెందుకు ఇప్పుడు?" అని అయ్యర్ చికాకుపడ్డారు.

"ప్లీజ్, చెప్పండి."

"నాకు పెళ్ళైనప్పుడు నా వయసు ఇరవైరెండు." అయ్యర్ దృష్టి పత్రికమీద పడింది. దాని పేరు *పరిశోధన*. "ఇదేదో కొత్తగా ఉందే?," అని అయ్యర్ తనలో తనే గొణుక్కన్నారు. పేజీలు తిప్పుతుండగా అతనికి

రామనాథన్ రాసిన పద్యం - అది కలంతో సూచించబడి ఉంది - కనిపించగానే దాన్ని చదవడం ఆరంభించారు. అతనికి తమిళంతో ఎక్కువ పరిచయం లేదు. రామనాథన్ కి కవిత్వంలో ఆసక్తి ఉందని మాత్రం అయ్యర్ కి తెలుసు; కాని ఇదివరకూ అతను రామనాథన్ రచన ఏదీ చదవలేదు. పద్యం పేరు - *ప్రేమ వెల ఎంత?* - అని చదవగానే అయ్యర్ వచ్చిన నవ్వుని అణుచుకున్నారు. రామనాథన్ అతనికి చెప్తున్నాడు: "మీకు పెళ్ళైనప్పుడు ఇరవైరెండు. నాకిప్పుడు ముప్పైయైదు." అయ్యర్ వెంటనే ఉద్రేకంతో ఎడతెగకుండా తన ఆక్షేపణ తెలియపరిచారు: "ఏం మనిషివయ్యా నువ్వు? పది రోజులమందు మీ అమ్మగారు వచ్చి నిన్ను పెళ్ళి చేసుకోమని బతిమాలాడారు. ఆవిడ లాడ్జిలో ఉన్నవారిని కలుసుకొని నీకు పెళ్ళి గురించి బుద్ధి చెప్పమన్నారు. నీకు ముప్పైయైదు నిండడంతో ఈ కొంటె చేష్టలు సరే అని అంటున్నావా?"

"దయచేసి కొంచెం ఓపికపట్టండి. నా మాట వినండి," అన్నాడు రామనాథన్. "మీరు నన్ను ఇలా ఎడతెగకుండా వాయించుతూంటే నేనేం చేయను?"

"సరేలే, చెప్పు, నేను వింటున్నాను."

అయ్యర్ నిదానంగా పత్రిక పేజీలు తిప్పారు. రామనాథన్ ఒక పెద్ద పుస్తకం టేబులుమీద పెట్టి, ఒక కుర్చీని లాగ్గొని, అందులో అయ్యర్ కి ఎదురుగా కూర్చొని మాట్లాడాడు.

"నన్నడిగితే నూటయాభై రూపాయల జీతంతో బ్రతికే ఒక యువకుడు పెళ్ళికి బదులు ఆత్మహత్య చేసుకోవడం మంచిదంటాను. నాకు తెలుసు, ఈ లాడ్జిలో నలుగురు ఒకే గదిలో ఉంటున్నారు. అటువంటి జీవితం ఊహించడం కూడ నాకు చేతకాదు. నాకు గది పూర్తిగా కావాలి. రేడియో,

చాలా పుస్తకాలూ కావాలి. ఇంకా ఎన్నో కావాలని నాకు మనసులో ఉంది. ప్రస్తుతం ఈ జీవితం అన్ని విధాలా నాకు అనుకూలంగా ఉంది. మరి ఇది వదిలేసి, పెళ్ళి చేసుకొని, ఏ కొంపలోనో ఎందుకు కష్టపడాలి? భార్యాపిల్లల్ని ఎందుకు పేదరికంలో, రోగాల్లో ముంచాలి?"

"మరి తరతరాలుగా జనులు అలాగే జీవిస్తున్నారుగా?" అన్నారు అయ్యర్ పత్రికనుంచి ముఖం తిప్పకుండా.

"అవును నిజమే. కాని నేను దానికి పూర్తిగా విరోధం. కుక్కలూ, పందెలుకూడా కుటుంబాలతో కాలం గడుపుతున్నాయి. మరి మనుషులు వేరే జీవితం ఆశించవద్దా? పెళ్ళి చేసుకుంటే నేను నా భార్య జీవితం పాడుచేసేసి నరకంలో దూకడంతో సమానం. ఇదంతా తెలిసినతరువాత నేను ఎందుకు ఆ సంకెళ్ళలో చిక్కాలి చెప్పండి! ప్రస్తుతం మన గవర్ణమెంటు కుటుంబ నియంత్రణ ప్రచారం చేస్తున్నారు. నన్నడిగితే వాళ్ళు వివాహ నియంత్రణ చెయ్యాలంటాను. దంపదులు పిల్లలు లేకపోయినా భార్యాభర్తలుగా జీవితం గడపడానికి మన చట్టం అనుమతి ఇస్తోంది కదా? మరి పెళ్ళనే నిబంధన లేకుండా వాళ్ళు ఎందుకు ఒకరినొకరు ప్రేమించకూడదు?"

"భలే, బాగుంది నీ వాదం! ఎందుకని? ఎవరికెది ఇష్టమో దానికి ఎవరూ అడ్డు రాకూడదు, అంతేకదా?" అని అయ్యర్ అక్షేపించారు. "నీ ఆదాయం పెళ్ళికి అడ్డుంగా ఉందన్నావు. ఐతే ఒక రాత్రి ముచ్చటకి యాభై రూపాయలు ఖర్చు చెయ్యడం సరే అంటావా?"

"మీరన్నది నిజమే. కాని నేను ఖర్చు చేసిన డబ్బు నన్నే బాధిస్తుంది; అది మరెవరికీ హాని చెయ్యలేదే? నేను వీలయినంతవరకూ నా ఉదార గుణం చూపించడానికి పూనుకున్నాను. నేను మరేం వదులుకోడానికి ఒప్పుకోను. మా సంబంధంలో మేమిద్దరం పంచుకున్నది సుఖం మాత్రమే.

కాని దంపదులుగా కాపురం చేస్తే మేం వేరువేరు వ్యక్తులుగా కష్టపడతాం. జీవితాన్ని కొంచెం తేటపరుచుకుంటే తప్పా?"

"తప్పా, తప్పున్నరా? అదేం రంకు జీవితం నువ్వు చెప్పేది? భార్యాభర్తలంటే సుఖదుఃఖాలు పంచుకొని దాంపత్య సుఖం అనుభవించాలి అని అర్థం. ఐతే నువ్వు చెప్పే నంబంధం దానికి పూర్తిగా విరుద్ధం. ఎటువంటి నీతీ, శీలం ఎరుగని జంతువుల్లాగ మెలగడమే గొప్ప అని నీవంటున్నావు. ఎంత అనర్థం! ఎటువంటి వక్రబుద్ధి!" అయ్యర్ అసంహ్యంగా రామనాధన్ ని వెక్కిరించుతున్నట్లు పళ్ళు బిగించి చూపారు.

రామనాధన్ కూడా అదే చేష్టతో అయ్యర్ కి బదులు చెప్పాడు: "సరేలెండి, దంపతులు జీవితం అనుభవించాలంటే ఇద్దరూకలిసి కష్టాలు కల్పించుకొని బాధపడాలన్నమాట!" అంటూ ఒక సిగరెట్ వెలిగించాడు.

"నేన్నది అది కాదు. మానవ జివితానికి ఒక న్యాయమూ, ధర్మమూ కావాలని అంటున్నాను. దానికి 'ఒక మగవాడికి ఒక స్త్రీ', అనే నియమం ఆధారం. ఆ పునాదిని పెళ్ళగించడానికి ఎవరైనా పూనుకుంటే అది ఒక వ్యాధిలాగ నమాజాన్ని అక్రమించి నాశనం చెయ్యక తప్పదు. మనం దాన్ని సుతరామూ ఖండించాలి. ఇందులో మరేం న్యాయం ఉంది?"

రామనాధన్ అయ్యర్ లాగ ఆవేశపడకుండా, తను చెప్పదలచుకున్నదేమో ఏకబిగువగా వాయించకుండా నెమ్మదిగా, ఓర్పుగా బదులు చెప్పాడు; అయ్యర్ వాదంలోని అన్ని అంశాలు తను ఆరసించిన నమ్మకంతో మాట్లాడాడు. సమకాలిన సామాజిక ఆచారాల్లో అతనికున్న అసహ్యం ఊడిపడడంతో రామనాధన్ మాటల్లో కటోక్తి కలిసివచ్చింది. "మీకు షాజహాన్ తన భార్య స్మారక చిహ్నంగా కట్టిన తాజ్ మహాల్ గుర్తుందా? ఆ చక్రవర్తి తన పెళ్ళి గురించి గొప్పగా చెప్పుకుంటే దానికేమైనా అర్థముంది. కాని సాధారణ జనుల కుటుంబాల్లో మనం చూసేదేమిటి? ఒక

భర్త తన భార్య కోరే నిత్యజీవితావసర వస్తువులు - ఒక చీర, లేక ముక్కుపొడుక కొని ఇవ్వాలంటే కూడా గిజగిజలాడుతున్నాడు. ఆ దంపదుల దిక్కుమాలిన జీవితంలో ప్రేమ, ఒద్దిక అంటే ఏమైనా అర్థముందా? అందరూ గొప్పగా పొగడే మానవ కుటుంబం అనే నిబంధనలో ఒక మోసం ఉంది. అందువలనే వ్యభిచారం ఒక వృత్తిగా పెరిగిపోయింది. తరతరాలుగా మనం గర్వంతో మెచ్చుకొనే నాగరికతే పడుపు వృత్తికి మూల కారణం. ఇక, కావాలనే సామాజిక ఆచారాలు లెక్కచేయకుండా వ్యభిచరించేవారి గరించి చెప్పాలంటే వాళ్ళకి మరేం గత్యంతరం లేదు. వాళ్ళ మనసులో నిత్యమూ పోరాటమే; తమ ప్రస్తుత కుటుంబ గౌరవానికి ఏ హాని రాకూడదు; కాని ఇతర స్త్రీలతో లైంగిక సంపర్కం కావాలి. అదే వారి సమస్య. మీరు మానవ నీతీ, నియమం గురించి చెప్పారు. అది వింటే నాకు నవ్వు వస్తోంది. ఆ నియమం సంఘంలో అందరికీ చెందాలి; ఒక వ్యక్తికి మాత్రం కాదు. మీరు 'ఒక మగవాడికి ఒక స్త్రీ', అనే నియమం ఉందన్నారు. మరి ఆ ఒక మగవాడు తన భార్యకి నిత్యజీవితావసర వస్తువులు ఇవ్వలేక తంటాపడుతుంటే మీరు చెప్పే నియమం అమలుపరచడం ఎలాగ?" 'ఒక మగవాడికి ఒక స్త్రీ', అనే వాక్యం మళ్ళీ తనలోతనే చెప్పుకొని రామనాధన్ నవ్వాడు. ఆ నవ్వు మౌనంగా ఆరంభించి చివరికి ఆందరికీ వినబడేలాగ ఏక ధ్వనిగా మారడంతో అతను తన వివరణ ముగించాడు: "మరి నాలాంటి మగవాళ్ళు చాలామంది ఉన్నారులెండి. వేశ్యలు కూడా చాలామంది ఉన్నారు. మీరు చెప్పే నియమం 'ఒక మగవాడికి ఒక స్త్రీ' సరే అని నేను ఒప్పుకోవలసిందే!"

"విను, మనం ఇప్పుడు నీ ప్రవర్తన గురించి మాట్లాడుతున్నాం. అందుకే నువ్వు 'కుటుంబం' అనే పదం వాడడమే నాకు అసహ్యంగా ఉంది."

ఆయ్యర్ చేతిలోని పత్రికలో రామనాధన్ రాసిన పద్యం *ప్రేమకి వెల ఎంత?* చదవడం మొదలుబెట్టారు. రామనాధన్ ఏమీ అనకుండా అయ్యరు ముఖాన్నే చూస్తూ నిలబడ్డాడు. అయ్యర్ చదువుతూ పోతూంటే మొదట అతని ముఖం చిరచిరలాడింది. తరువాత అందులో క్రమంగా జుగుప్స, ఏవగింపు కనిపించాయి. అయ్యర్ ద్వేషం రామనాధన్ మీదనుంచి ఆ పద్యం ప్రచురించిన సంపాదకునిమీద పడింది. ఎందుకని? రామనాధన్ ఒక గొప్ప కవి అని పొగడిన తరువాత ఆ సంపాదకుడు *ప్రేమకి వెల ఎంత? లాంటి పద్యాలు పంపమని పాఠకులకు మనవి చేసుకన్నాడనే కారణంవలనే.*

"నీ పద్యం నీలాగే ఉందయ్యా!" అని అయ్యర్ హేళన చేసారు. "నీ ప్రవర్తన సామాజిక ఆచారాలకి విరుద్ధం; నీ పద్యం కూడా *అలాగే ఉంది! ఇందులో ఎటువంటి చందస్సూ, నియమాలూ లేవు!"* పత్రికని *టేబులుమీద పడేసి అతను కుర్చీనుండి లేచారు.*

"ఏం చందస్సు? నాకు చందస్సు తెలియదే!"

"చందస్సు తెలియదంటే మరెందుకు పద్యాలు రాయాలి?

"నాకు పద్యం రాయడం తెలుసుగా?"

"నీకేం మత్తెక్కిందా? పద్యం *రాస్తున్నానని* నువ్వు *నిన్నే మోసగించుకుంటున్నావు!"*

"ఆవునులెండి. ప్రేమ, *దాంపత్యం, కళ,* మన *సంప్రదాయాలు, ఆచారాలు - ఇవన్నీ ఎందుకు? జనుల్ని* మోసం *చేయడానికేకదా?"* రామనాధన్ కిటికీదగ్గర నిలబడి మెల్లిగా మాట్లాడాడు, కాని అయ్యర్ చెవులకి అతని మాటలు స్పష్టంగా వినిపించాయి.

'ఇదంతా పిచ్చి పాండిత్యం!' అని *అయ్యర్ తనలోనే గొణుక్కున్నారు. 'ఆందువలనే అబ్బాయి ఇలాగ చెడ్డాడు!'*

అతనికి రామనాధన్ *మీద జాలి కలిగింది.* రామనాధన్ తల్లి - ఆ రోజు తన ముప్పైఐదేళ్ళ కొడుకు బుగ్గలు వాంఛతో పట్టుకొని "నాయనా, నీకు ఏ పిల్ల ఇష్టమో చెప్పు, దాన్నే పెళ్ళిచేసుకో," అని బతిమాలిన దృశ్యం అయ్యర్ గుర్తు చేసుకున్నారు. మౌనంగా, రామనాధన్ భుజం తాకి అతను మాట్లాడారు.

"మిస్టర్ రామనాధన్. మిమ్మల్ని చూస్తే నాకు చాలా బాధగా ఉంది. ఆ రోజు మీ అమ్మగారు నాకు హెచ్చరిక చేసారు, మీ మనసుని నేను ఎన్నడూ మార్చలేనని. అలాగే కానీ. ఒకే ఒక సంగతి నేను మీకు చెప్పితీరాలి. వినండి. మీకు కవిత్వంలో ఆసక్తి ఉంది. ఉన్నతమైన భావాలు, ఆదర్శజీవుల తలంపులు మీరు మీ రచనలో కూర్చారు. కాని వేశ్యలకు అవన్నీ కటువు. మీ జీవితంలో, కవిత్వంలో మీరు కొన్ని నియమాలూ, నిబంధనలూ అనుసరించి ఉంటారు; కాని వేశ్యలకి వేరే నియమాలూ, నిబంధనలూ ఉన్నాయి. వాళ్ళ ఆశయమంతా మీ డబ్బు దోచుకోవాలనే! వాళ్ళముందు కుబేరుడైనాసరే - డబ్బు లేకుండా - వస్తే అతన్ని బయటకి వెళ్ళగొట్టారు. ఇది మీకు అర్థమైతే వాళ్ళ మోసం బోధపడుతుంది. మీరు మర్యాదస్తులు, బాగా చదువుకున్నవారు. బాగా ఆలోచించి ఏం చెయ్యాలో నిర్ణయించండి." ఇంకా ఏమేమో చెప్పాలని అయ్యర్ కి తోచింది. 'సరే, ఇది చాలు,' అని మనసులో చెప్పుకొని అతను రామనాధన్ దగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని గదినుండి వెలుబడ్డారు.

రామనాధన్ టేబులుమీదున్న పత్రికని తీసి, పేజీలు తిరగేసి, తన రచన చూసి, 'చందస్సు లేని పద్యం,' అని తనలో తనే గొణుక్కున్నాడు.

"పద్యం అంటే వ్యాకరణశుద్ధి తప్పక ఉండి తీరాలా? అదేం అంత ముఖ్యమా?" అని రామనాధన్ తన్నే అడుక్కున్నాడు.

2

ఆ రోజు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచి తిరిగివచ్చే దారిలో, రామనాధన్ ఒక బస్ స్టాప్ పక్కనేవున్న బుక్ షాప్ లో కడాపటి *పరిశోధన* పత్రిక చూసాడు. వెంటనే ఒక సంచిక కొని పేజీలు తిరగవేసాడు. "చందా ఐపోయింది, మళ్ళీకట్టాలి," అని అనుకుంటూంటే ఆ సంచికలో ఎవడో పాఠకుడు తన పద్యం గురించి విమర్శించిన ప్రత్యుత్తరం కనిపించింది. అక్కడే, రోడుమధ్యనే నిలబడి రామనాధన్ దాన్ని చదవడం ఆరంభించాడు.

రామనాధన్ పద్యంని ఘాటుగా ఖండించే ధోరణలో రాయబడిన ప్రతిస్పందన అది. "ఆధునిక కవిత్వంలో నవీకరణ, కొత్తమార్పులు అనే వంకలో *'ప్రేమ వెల ఎంత?' లాంటి రచనలు మన సమాజంకి హాని చేస్తున్నాయి," అని ఆ పాఠకుని వాదం. రచయితని హేళన చేసినతరువాత ఆ వ్యాసం అదే తీరులో ఇలాగ కొనసాగింది:*

"గత వార సంచికలో ఒక రచయిత షాజహాన్ తన భార్య జ్ఞాపకార్థంగా కట్టిన ఆ ప్రసిద్ధ తాజ్ మహల్ని ఒక భోగప్రియుడు తన ఉంపుడుగత్తెకిచ్చిన బహుమానంతో పోల్చి రాసారు. ఇది మహాపాపం. దీన్ని తమిళులు ఎన్నటికీ క్షమించరు. ఈ అశ్లీల పద్యం (అసలు దీనికి కవిత్వంతో ఏమైనా సంబంధం ఉందా అన్న విషయం ఇంకొక సమయంలో మనం విమర్శించుదాం) ఏ వ్యాకరణ నిబంధనా అనుసరించినట్టులేదు. ఛందస్సు, నిర్మాణక్రమం, ప్రమేయం అనే పరిమాణాలేవీ ఇందులో కనిపించవు. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఇది పద్యం కాదు, వెర్రికూతల కలగాపులగం. తమిళులకు - పామరులకూ, పండితులకూ కూడా - ఇది ఒక అపచారం. దీన్ని ప్రచురించడమేకాకుండా ఇదేదో నవీన తమిళ సాహిత్యంలో ఒక అపూర్వ సాధన అని పొగడే సంపాదకుడు తమిళుల అభిరుచిని అవమానించిన నేరానికి అర్హుడని చెప్పితీరాలి."

రామనాధన్ పెద్ద నవ్వు నవ్వాడు. *గొంతుచించుకొని వచ్చిన నవ్వు అది. 'సమాజంని నేను హారం చేసేసాను,' అన్న గర్వంతోనూ, పక్కన ఎవరూలేరనే భావంతోనూ. కలిగిన స్పందన అది. ఆ నవ్వుకి ప్రతిధ్వని వినిపంచడంతో* రామనాధన్ తలతిప్పి చూసాడు. బస్ స్టాప్ చిహ్నం పక్కన ఒక యువతి తన్ను రెప్పవేయకుండా చూస్తూ నిలబడి ఉంది. ఆ చూపులోనే అతనికి అంతా బోధపడంది.

అమె కనుసైగతోనో లేక పెదిమల కదలికతో కలిసిన నవ్వుతోనో అతనికి తన ఉద్దేశం అందజేసింది. తన ఇచ్చను తెలిపి మెల్లగా అక్కడనుంచి జారుకుంది. రామనాధన్ ఆమెను నెమ్మదిగా వెంబడించాడు.

రామనాధన్ కి ముందు నడుస్తూ ఆమె సినిమారంగం వెనకనున్న ఒక సందులో ప్రవేశించి, రామనాధన్ తన్ను చేరేవరకు కాచుకొని నిలబడింది. సందులో అడుగుపెట్టినప్పుడు ఇద్దరూ అపరిచితులుగానే వెళ్ళారు కాని ఒకరినొకరు కలుసుకున్నతరువాత ఇద్దరూ జంటగా నడిచారు. ఆ చుట్టుపక్కలు చూసి రామనాధన్ ఆశ్చర్యపడ్డాడు: సినిమారంగం ప్రాంతంలో ఈ జనసమూహంలో ఒక ఏకాంత తోవ ఎలాగ ఏర్పడిందని. ఇటువంటి సందుగొందుల్లో తిరగడానికి అతనికి మొహమాటం లేకపోయినా తను ఇందకుముందు ఈ చుట్టుపక్కలు చూడలేదు అని రామనాధన్ గుర్తు చేసుకున్నాడు.

దారిలో వరుస వరుసగా గుడిసెలూ, సందు ముగింపులో పెంకులు కప్పిన ఇళ్ళూ కనిపించాయి. ఒక సాయిబు టీ షాపు, అంగడి చుట్టూ గుంపులు గుంపులుగా జనులు కూడి ఉన్నారు. వీధి చివరన ఒకావిడ ఫలాహారాలు అమ్ముతోంది; వాటి వాసన గాలిలో కలిసి వస్తోంది. కొందరు పిల్లకాయలు చెత్త, చెదారం కుప్పమీద నిలబడి దూరంలో, ఆకాశంలో గాలిపటాలు వదులుతున్నారు.

వీళ్ళందరినీ దాటి, యువతి, రామనాథన్ ఒక ఇంటిముందు ఆగారు. దాని ఎర్ర ఇటుకుల గోడ చూస్తే తాపీవాళ్ళు ఎన్ని సంవత్సరాలముందు ఆ ఇంటిలో పనిచేసి ఉంటారా అనే అనుమానం రామనాథన్ కి కలిగింది. యువతి తన నడుంనుంచి తాళంచెవి తీసి తలుపు తెరవబోతుంటే ఇరుగుపొరుగులనుంచి కొందరు స్త్రీలు రామనాథన్ని, యువతిని చురుగ్గా చూడసాగారు. వాళ్ళ మనోభావాలు వాళ్ళ ముఖాల్లో తెలియకపోయినా, ఆ స్త్రీలు కనుసైగతో ఒకరికొకరు మాట్లాడుకున్నారు.

తలుపు తెరవగానే యువతి, తిరిగి చూసి, చిరునవ్వుతో రామనాథన్ని లోపలికి ఆహ్వానించింది. యువతితోపాటు ఇంటిలోకి అడుగుపెట్టిన తరువాతే అకస్మాత్తుగా ఒక సంగతి రామనాథన్ కి జ్ఞాపకం వచ్చింది.

ఆ మాసాంతక రోజుల్లో అతనిదగ్గర డబ్బేమీ ఎక్కువగా లేదు. కొన్ని రోజుల ముందు ఆ ఉత్తరదేశం స్త్రీకోసం ఎక్కువగా ఖర్చు చేయడంవలన ఇప్పుడు రామనాథన్ దగ్గర కొంచెం చిల్లర మాత్రమే ఉంది. అది అతని బస్ ప్రయాణంకి సరిపోతుంది.

కృష్ణయ్యరు మాటలు ఇప్పుడు అతను గుర్తు చేసుకున్నాడు; మరెవరూ వివరించకుండానే ఆ మాటలకి అర్థం అతనికి తెలుసు: *'కుబేరుడైనాసరే - డబ్బు లేకుండా - వస్తే అతన్ని వాళ్ళు బయటకి వెళ్ళగొట్టారు'.*

అతని సంకోచం చూసి యువతి నోరువిప్పి ఆహ్వానించింది: "లోపలికి రండి."

"సారీ, నేను ఇల్లెక్కడ అని తెలుసుకోడానికే వచ్చాను," అని మెల్లిగా రామనాథన్ చెప్పాడు. "మనం ఇంకొకసారి కలుసుకుందాం."

ఏదో ఒకలాగ ఆమెకు రామనాథన్ ఏమంటున్నాడో బోధపడంది. ఐనా, నవ్వుతూ అడిగింది: " ఏం, ఇది మంచి ముహూర్తం కాదా?"

రామనాథన్ తత్తరపాటులో పడ్డాడు. కాని ఆమె దగ్గర ఏమీ దాచడానికి ఇష్టంలేక, నిర్మోహమాటంగా నిజం చెప్పాడు: "నా దగ్గర డబ్బు లేదు." అతని మాటలేమీ లెక్కచేయనట్లు ఆమె మాట్లాడింది: "సరే, ఇక్కడ బయట నిలబడి అందరిముందూ ఎందుకీ వాగుడు? లోపల్కి వెళ్దాం రండి." యువతి ఇంట్లోకి ప్రవేశించగానే రామనాథన్ ఆమె వెనుక నడుస్తూంటే ఆమె గభీమని తిరిగి తొందరగా తలుపు మూసింది. తలుపుమీద ఆనుకొని, రెండు చేతులూ రొమ్ముమీద పెట్టుకొని గట్టిగా నవ్వింది. ఒక మోటుమనిషిలాగ, అరెపించుకున్న కోపంతో రామనాథన్ చొక్కాయిని గుంజుకొని అతన్ని ఎగతాళి చేసే ధ్వనిలో అరిచింది: "ఏం మనిషయ్యా నువ్వు? ఎంత సాహసం నీకు డబ్బు లేకుండా ఇక్కడికి రావడానికి? నువ్వేం గొప్ప ప్రమికుడనుకుంటున్నావా?"

రామనాథన్ కి ఆమె దొంగకోపమూ, మోటుతనమూ బాగా నచ్చాయి. ఆ రెండుగుణాలూ సహజంగా అమెలో కానవచ్చాయి. ఆమె ధోరణి, నిర్లక్ష్యభావం అతన్ని ఆకర్షించాయి. తన చొక్కాయిని బిగపట్టుకున్న యువతి చెయ్యిని తాకి రామనాథన్ ఆమెను ఓదార్చాడు. "నన్ను తప్పు పెట్టకు. నేనేం మతిలేనివాడుగా, అమాయకుడుగా ఇక్కడికి రాలేదు. ఇలాంటి ఛాన్సు నేను ఎన్నటికీ వదలిపెట్టను. ఆ అలవాటువలనే నా దగ్గర డబ్బు లేదనే సంగతి మరిచిపోయి ఇక్కడికి వచ్చేసాను. ఇప్పుడు నన్ను పోనియ్యి. తప్పకుండా నేను ఇంకోరోజు వస్తాను." రామనాథన్ తలుపు తెరవడానికి ప్రయత్నించాడు.

"ష్! . . . మరేం మాట్లాడవద్దు, . . . , " అని యువతి రామనాథన్ని హెచ్చరించింది. "మరి నా పరువు ఏం కావాలి?" ఆమె ఏమంటుందో అతనికి అర్థం కాలేదు.

"నీకేం బోధపడలేదా? ఈ వీధిలో ఉంటున్న ప్రతీ ఆడదీ నన్ను చూస్తోంది. నువ్వు ఇప్పుడు బయటకి వెళ్ళావంటే మనిద్దరిలో ఏదో జగడంవల్ల బేరం తప్పిందని అనుకుంటుంది. వాళ్ళందరూ నీ వెనక పడతారు - చవుకైన బేరం కావాలని. అది నిన్ను బాధిస్తుంది. నువ్వు కొంతసేపు ఇక్కడ ఉండి వెళ్ళవచ్చు." రామనాధన్ ఇంకా నిలబడడం చూసి ఆమె ఒక చాప నేలపై పరిచింది. "ఇంకా నిలబడతావేం, కూర్చో. దీనికేం డబ్బిక్కరలేదు." రామనాధన్ కూర్చున్నాడు. యువతి పక్కనే ఒక తాడులో వేలాడుతున్న చీరని అందుకొని, ఒక ఇంటిఆమె ధోరణిలో, "ఉండు, ఇప్పుడే వస్తాను," అని అనుమతి కోరి ఒక గదిలో దూరి తలుపు మూసుకుంది.

సిగరెట్ పేకెట్ లో ఒకటే మిగిలింది. దాన్ని ఏష్ట్రేగా వాడుకోవడానికి చాపమీద ఉంచి, రామనాధన్ సిగరెట్ వెలిగించాడు. అప్పుడే అతను తన చుట్టుపక్కలు గమనించాడు.

ఇంటిలోకి ప్రవేశించిన వెంటనే తలవాకిటి వసారా వెనకటితట్టుకి వ్యాపించింది. దానిపక్కన ఉన్న జాగావే వచ్చిపోయేవారు కూడే స్థలం. అక్కడే, మిట్టా పల్లంగా ఉండే ఆ సిమెంటు నేలమీద ఇప్పుడు రామనాధన్ కూర్చొని ఉన్నాడు. అదీ, యువతి కొన్ని నిమిషాలముందు ప్రవేశించిన గది - ఇల్లంటే అంతే. ఇంటి వెనుక ఉండే కాలువలోని మురుగునుంచే వచ్చే దుర్గంధం - ఆ మలినాలు కళ్ళకి కనిపించకపోయినా - అప్పుడప్పుడు పిల్ల గాలిలో కలిసి వచ్చింది. పెరడుకి దగ్గరగా కనపించే పెంకులు కాలక్రమంలో శిధిలమైపోయాయి. తరచుగా కురిసే వానలు గోడల్ని పాడు చేసేసాయి. పెరడులో, కాగితాలూ, చెత్తా చెదారం కాల్చడంతో ఆ పొగమసి చుట్టుపక్కల్ని కప్పేసింది. మొత్తానికి నేపధ్యం ఆధునిక చిత్రకళలో ఒక దృశ్యంలాగ కనిపిస్తోంది. ఆ గోడల్లోని అందవికారం చూస్తూంటే రామనాధన్

కి విధవిధమైన ఆకారాలూ, ముఖాలూ కనిపించి వెంటనే మాయమయ్యాయి. అవేం, ఇంతకు ముందు ఇక్కడ వచ్చినవారి ప్రతిబింబాలా?

రామనాధన్ దృశ్యాన్ని చూస్తూ ఆనందిస్తున్నాడు. గది తలుపు తెరచే ధ్వని వినగానే తలతిప్పి చూసాడు.

యువతి అతని ముందు వచ్చి, "కావాలంటే ఇవి చదవండి," అని కొన్ని తమిళ పత్రికలు అతని చేతికి అందించింది. రామనాధన్ ఆమె చిరునవ్వు చూసాడు; ఆమె చాచిన చెయ్యిలోని గాజుల గల గల ధ్వని విన్నాడు. ఆమె దేహం తలుపు వెనుకన కమ్ముకొని ఉంది. తలుపు మళ్ళీ మూసుకుంది.

రామనాధన్ మౌనంగా పత్రికలు చదవసాగాడు. తను ఇప్పుడుండేది చాలా అలవాటుపడ్డ జాగాలాగ - ఎవరో మిత్రుడు, బంధువు ఇంట్లో ఉన్నట్టు - అతనికి అనిపించింది.

కొంచెం సేపు తరువాత వనిత తను తీసుకొని వెళ్ళిన చీర కట్టుకొని గదిలోనుంచి బయటకి వచ్చింది. ఒక స్తంభం పక్కన నిలబడి, చిరునవ్వుతో, లజ్జతో, రామనాధన్ని చూసి, "మీకు ఇంతకుముందు నన్ను చూసినట్టు గుర్తుందా?" అని అడిగింది.

రామనాధన్ కి ఒకటే ఆశ్చర్యం. ఈమెనా పది నిమిషాలముందు తన చొక్కాయిని పట్టుకొని బొబ్బలు పెట్టింది? ఆమె తన్ను ఇంటిలోకి అహ్వానించిన ధోరణి - ఒక పాత స్నేహితుడు, సహోద్యోగి లాగ - అతను ఇప్పుడు గుర్తు చేసుకున్నాడు. ఆమె చీర మార్చుకోవడానికి అనుమతి కోరినప్పుడు అందులో ఎంత ఒప్పు, ఎంత సొగసు! ఇప్పుడామె ఒక ఇల్లాలులాగ అతనిముందు కనిపించింది. ఇలాంటి మనిషిని అంచనా వేయడం ఎలాగ అని తెలియక రామనాధన్ కలవరపడ్డాడు.

జుట్టు విప్పేసి జడ భుజాలమీద పడిన తరువాత యువతి మాట్లాడింది: "నాకు మిమ్మల్ని బాగా తెలుసు. కొన్నిరోజులముందు మిమ్మల్ని సినిమా టాకీసులో చూసాను. మీ దృష్టికూడా నాపైనే ఉందని నాకు అనిపించింది. రెండుమూడుసార్లు గట్టిగా నవ్వాను కూడా, మీరు నన్ను చూస్తారేమో అని. తరువాతనే నాకు తెలిసింది, మీ మనసంతా ఆ ఉత్తరదేశ స్త్రీ మీద ఉందని. నేను మరేం చేయక ఊరుకున్నాను."

"ఓ, ఆ రోజా? నీకు ఆమె ఎవరో తెలుసా?"

"స్వయంగా తెలీదు. దానికీ ఈ ఊరే . . . చాలాసార్లు చూసివున్నాను."

"అదెలాగ? ఆమె తనుండేది బంబాయని చెప్పిందే!ఇక్కడ పక్కనే డాక్ బంగళాలో మకాం అని చెప్పిందే?"

యువతి తల వంచుకొని తనలో తనే నవ్వుకుంది, గొణుక్కుంది: "ఈ వృత్తిలో అందరూ వారంతటవారే మోసం చేసుకుంటున్నారు. మరి ఇతరులని మోసంచేస్తే అదేం పెద్ద తప్పా?" ఆమె మాటలు రామనాధన్ కి పూర్తిగా అర్ధమవకపోయినా ఆమె ఏమంటుందో అతను ఊహించగలిగాడు.

"మీరేమో అలవాటుమీద ఇక్కడకి వచ్చానన్నారు. మీరనడానికి ముందే మీకు ఇలాంటివి మామూలని నాకు తెలుసు."

"అవును, నిజం . . . నాకు నిన్ను చూస్తే బాధగావుంది . . . నువ్వు మళ్ళీ బయటకి వెళ్ళాలికదూ?" రామనాధన్ సిగరెట్ పీల్చుతూ అడిగాడు.

"ష్ . . . అదంతా మరచి పోండి . . . మీరు ఏదో అలవాటులో ఇక్కడికి వచ్చానన్నారు. నేనుకూడా అలవాటుప్రకారం మిమ్మల్ని ఇంట్లోకి రమ్మన్నాను. ఇవాళ నాకు బయటికి వెళ్ళడానికి ఇష్టం లేదు. ఈ వృత్తిలో ఒక ఆడది డబ్బు సంపాదించడానికి ఎటువంటి అవకాశం దొరికినా సరే, దాన్ని వదలిపెట్టదు. ఐనాకూడా ఇవాళ నేను ఎక్కడికీ వెళ్ళదలుచుకోలేదు. నా దగ్గర చాలా డబ్బు ఉంది . . . "

" డబ్బు చాలా . . .?" రామనాధన్ కి నవ్వొచ్చింది. తలెత్తి ఆమె ముఖం చూసాడు.

"చాలా అంటే వందలూ, నూరులూ కాదు. నాకెవరు ఇస్తారు అంత సొమ్ము? నిన్న ముప్పై రూపాయిలు దొరికాయి. నా ఖర్చుల తరువాత ఇప్పుడు నా దగ్గర ఇరవై రూపాయిలున్నాయి . . . మీరెందుకు అడిగారు? .మీకేం అప్పు కావాలా?. నిజంగానే అడుగుతున్నాను, చెప్పండి! ఇదేం తమాషా కాదు!" రామనాధన్ కి ఆరంభంలో ఆమె ప్రశ్నించిన ధోరణి కొంటెతనంగా కనిపించినా ఆమె నిష్కళంకమైన మనసుతోనే అడుగుతోంది అని బోధపడింది.

తను నోరు విప్పి డబ్బు కావాలని అడిగితే ఆమె వెంటనే ఇస్తుంది అని రామనాధన్ అర్థం చేసుకున్నాడు. ఒక చిరునవ్వుతో ఆమె మాటలు ఆమోదించి. సిగరెట్ని చాపమీద ఉన్న పేకెట్ లో నలిపి ఆర్పాడు.

"మీ దగ్గర ఎంత డబ్బుంది?"

"నువ్వింత సహజంగా ఆడుగుతున్నావు. నేనూ నిజం చెప్తున్నాను."

రామనాధన్ చొక్కాయి జేబులోనుంచి *పరిశోధన పత్రిక,* ఒక తాళంచెవి, చిల్లర నాణ్యాలు - సరిగ్గా పదిహేడు నయాపైసాలు - బయటకి తీసాడు.

"ఆదేంటి? తాళంచెవి . . . "

"నా రూము తాళంచెవి . . ."

"ఆలాగా? ఇవాళ పొద్దున్న కాఫీ తాగేరా?"

"లేదు. తాగాలనుకున్నాను . . . దానికి బదులు ఈ పత్రిక కొనేసాను."

"అవును, నేనూ చూసాను మీరు రోడ్డుమధ్య నిలబడి పిచ్చెక్కినట్టు నవ్వుకుంటున్నారు." అదేం పత్రికో చూద్దామని ఆమె దాన్ని

అందుకుంది. కాని ఇంతలో ఏదో జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని, పత్రికని చేతిలో పట్టుకొని, నడచి వెళ్ళి, తలుపు తెరిచి ఎవరినో పిలిచింది. ఆమె రామనాధన్ ఉన్న చోటుకి వచ్చినప్పుడు ఆమె వెనుక ఒక పన్నెండేళ్ళ చిన్నవాడు - ఒక ఖాకీ రంగులో లాగు మాత్రం తొడుక్కున్నాడు, చొక్కాయి లేదు - వచ్చాడు. చీటికీ మాటికీ రామనాధన్ ముఖం చూస్తూ నిబడ్డాడు.

"వెళ్ళు . . . పరుగెత్తు . . . పక్కనే ఉన్న కాకా షాపుకి," . . . అని బాలకునికి ఆజ్ఞ ఇస్తూ యువతి రామనాధన్ పక్క తిరిగి ఆతని అనుమతి కోరినట్లు అడిగింది: "ఇక్కడ కాఫీ దొరకదు: టీ తెమ్మంటాను. సరేనా?" " వెళ్ళి రెండు స్ట్రాంగ్ ఛాయ్ కప్పులు - ఎకకువ మీగడతో - తీసుకురా," అని చిన్నవాడికి చెప్పి, రామనాధన్ని మళ్ళీ అడిగింది: "మీకు చాయిలో స్పెషల్ మలాయ్ కావాలా?"

"ఆవును, తప్పకుండా!" అని రామనాధన్ బదులు చెప్పాడు. "నేనున్న పేటలో చాయ్ అలాగే అమ్ముతారు."

"ఓ, ఆలాగా?" ఆని నవ్వి రామనాధన్ని ఎగతాళి చేసే ధోరణిలో యువతి మాట్లాడింది: "ఇవాళ మన ఇంటికి వచ్చిన అతిధికి పెద్ద పెద్ద హోటళ్ళకే వెళ్ళడం అలవాటు కాబోలు . . . ఇవాళా రేపూ అన్ని టీ దుకాణ్ణాలో స్పెషల్ మలాయ్ చాయ్ మామూలే కదా?" పిల్లవాడిని చూసి, "ఇంకా నిలబడతావేం? వెళ్ళి టీ తీసుకురా . . . పిల్లవాడు వెళ్ళడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

"ఒక నిమిషం ఆగు . . . మీకు మరేమైనా కావాలా? . . . సిగరెట్లు ఐపోయాయా? " యువతి ఖాళీ పేకెట్టు చూపి ఆడిగింది.

"సిగరెట్లకి ఈ డబ్బు చాలదు . . . " ఆన్నాడు పిల్లవాడు.

"సగం పేకట్టు చాలు," ఆన్నాడు రామనాధన్.

"ఏం, ఎందుకు? పూర్తి పేకట్టు కొని తీసుకురా." యవతి పిల్లవాడికి ఇంకొక రూపాయి ఇచ్చింది.

పిల్లవాడు వెళ్ళగానే యువతి చాపమీద వేరే ఒక మూల కూర్చొని పరిశోధన పత్రిక పేజీలు తిరగవేసింది.

"ఇదేం పత్రికయ్యా?" అని విసుగ్గుంది. "బొమ్మలేం లేవుకదా, చదవడానికీ ఏదీ ముచ్చటగా లేదే? ఎవరైనా ఎనిమిదణాలు ఇచ్చి దీన్ని కొంటారా?"

"అలా అనకు. నీలాగా నాలాగా కొందరున్నారు, వాళ్ళు చదవడానికి ఇష్టపడతారు."

"నన్నెందుకు మీతో కల్పుతున్నారు? నేను ఇలాంటి పత్రికలకోసం నా డబ్బేం పాడుచెయ్యను. నాకు ఈ రెండు పత్రికలే ఇష్టం. ఇందులో ఒక సీరియల్ నవల చదువుతాను. ఏ సంచిక చదివినానరే 'దీని తరువాత ఏమౌతుందో?' అని ఆతురతతో ఎదురుచూస్తాను." ఆమె రెండు తమిళ పత్రికల పేర్లు రామనాధన్ కి చెప్పింది. ఆమె చూపిన పత్రికలమీద సరళ అన్న పేరు ఆంగ్ల బాషలో అందమైన చేతివ్రాతలో కనిపించడంతో రామనాఘన్ "నీ పేరు సరళకదూ?" అని అడిగాడు. ఆమె అవునని తల ఊపి *పరిశోధన* పత్రిక పేజీలు తిరగవేస్తూ అందులో ఏముందో చదవడం ఆరంభించింది. కొన్ని నిమిషాలు ఎవరూ మాట్లాడలేదు. రామనాధన్ రెప్ప వేయకుండా ఆమెను చూస్తున్నాడు. ఆమె తలెత్తి చూడగావే రామనాధన్ ఏమో అడగాలని నోరు విప్పి మాట్లాడాడు: "సరళా . . . నాకో సంగతి నిన్నడగాలని ఉంది . . . సరేనా?" అతను ప్రశ్నించడంతో సరళ అతని మనసులో ఏముందో గ్రహించింది. ఆమె ముఖం వెంటనే దుమదుమలాడసాగింది.

"ఏమీ అడగవద్దు! నాకు తెలుసు మీరేం అడగుతారని; నేనిలా ఇటువంటి స్తితికి వచ్చిచేరాను అనేకదా? ఇంతవరకూ నన్ను ఈ ప్రశ్న అడగని మగవాడిని నేను చూడలేదు. ప్రతీ మగవాడికీ అతని అభిరుచికి తగినట్టు నేను అబద్ధం ఆడితీరాలి! ఎందుకో తెలుసా? నామీద జాలి చూపించడమేకాక ఒక చోద్యమైన కధ వినాలి! చవటలు! మీరేం అడక్కండి, నేనూ అబద్దాలు చెప్పనక్కరలేదు!" సరళ రామనాధన్ని బతిమాలుతున్నట్టు కనిపించినా ఆమె అనుభవించే ఉపద్రవం, వేదన స్పష్టంగా బయటకి వెలుబడ్డాయి. కాని అవి ఆమె ముఖంలో కొన్ని క్షణాలే మిగిలాయి.

"మరి నేనెవరో మీకు తెలుసుకదా? ఇదంతా ఉత్తి వ్యాపారం; సాదా వ్యాపారం. ఇందులో కలుసుకోడానికి ఇష్టం లేనివారు దూరంలో నిలబడి నన్ను తిట్టనీ, శపించనీ. కాని అన్నీ తెలిసి ఇక్కడకి వచ్చే మగాళ్ళు - నేనేం అమ్ముతానో అది కొనడానికి వచ్చిన మనుషులగురించి మాట్లాడుతున్నాను - ఎందుకీ కపటనాటకం ఆడాలి? వాళ్ళకెందుకు నామీద జాలీ, కనికరం?"

ఆమె మాటలు రామనాధన్ చెవులని ఉక్కు సుత్తితో కొట్టవచ్చినట్టు బాదాయి. కారణం - ఆతనుకూడా సరళ ఊహించినట్టే సంభాషణ మొదలుపెడదామనుకున్నాడు. కాని ఆమె వైఖరి ఇంత ఉగ్రంగా మారుతుందని అతను ఎదురుచూడలేదు.

"లేదు, లేదు . . . నేను ఆలాంటి ప్రశ్నలేవీ అడగదలచుకోలేదు," అని రామనాధన్ ఆమెను ఓదార్చిన తరువాత హీనమైన స్వరంలో ఆడిగాడు: "సరళా, నీకు నా మీద ఎందుకు ఇంత ఆభిమానం, అతిధి మర్యాద అని నాకు అర్ధం కావడంలేదు . . . "

"ఎందుకా? నాకు మీరంటే ఇష్టం . . . " అని సరళ వెంటనే జవాబిచ్చింది. "నేను మిమ్మల్ని గౌరవనీయులు అని భావించి, ఇంట్లోకి ఆహ్వానించి ఆదరణ, మర్యాదా చూపిస్తే అది తప్పా? నేను ఏ పని చేసినా అది డబ్బుకోసమే చెయ్యాలి అని ఏమైనా నిబంధనవుందా? లేదు. ఈ క్షణం ఏ మగవాడైనా వంద రూపాయలతో ఇక్కడికి వచ్చినాసరే నేనతన్ని లెక్కచెయ్యను. అది నా ఇష్టం. డబ్బంట డబ్బు! ఎవరికి కావాలీ డబ్బు?" కోపమూ, చిరాకూ ఆమె మాటల్లో కలిసివచ్చాయి. ఆమె తల వంచి చాపమీద కూర్చుంది. రామనాధన్ని చూస్తూ నెమ్మదిగా మాట్లాడింది. "అవును . . . ఆ మాటకు వస్తే అందరికీ డబ్బు కావాలి. కాని డబ్బుంటే అంతా సరిపోతుందా? అలాగైతే ఈ మగవాళ్ళు డబ్బుతో ఎందుకు ఇంటిపట్టున కూర్చోలేరు? ఇక్కడెంతుకు రావాలి? మరి, నా సంగతీ అదే కదా? నేనుకూడా నా డబ్బుతో ఏంకావాలో అది కొనుక్కుంటున్నాను. మరి 'డబ్బుకి లోకం దాసోహం' అని పెద్దలు ఎందుకు అన్నారు? అసలు సంగతి ఇది. నీకు కావలసింది నీ దగ్గర లేదు. నాకు కావాలన్నది నా దగ్గర లేదు. డబ్బుంటే అందరూ వాళ్ళకేంకావాలో అది కొనుక్కోవచ్చు. నేను చెప్పేది సరేనా?" సరళ అలా చెప్తూపోతుంటే రామనాధన్ సానుభూతితో ఆమె ముఖం చూస్తున్నాడు.

"మీరు అసలు డబ్బుతో ఇక్కడ వచ్చారనుకోండి; అప్పుడు నేను కూడా మీ దగ్గరనుంచి ఎలాగ డబ్బు ఊడబెరుకుదాం అని ఆలోచించేదాన్ని. ఇద్దరు కలుసుకొని కాలం గడపాలంటే అందులో ఒకరు డబ్బు ఖర్చుపెట్టాలి. ఇప్పుడు నాదగ్గర సొమ్ముంది. నేనివ్వకూడదా? చెప్పండి, మీకోసం నేను డబ్బు ఖర్చుపెట్టడం మీకు బాధగా ఉందా? అలాగైతే ఈ నిమిషం మీర నిరాటకంగా బయటకి వెళ్ళవచ్చు! ఏమంటారు?"

"లేదు సరళా, అలాగేంకాదు . . . నాకూ నీ మీద ఆదరణ, మర్యాద ఉన్నాయి . . . " ఈ మాటలు చెప్తున్నప్పుడు రామనాథన్ కన్నులు తడిసిపోవడం చూసి సరళ దిగులు పడింది. అతని చెయ్యి లాగ్గొని బతిమాలింది: "నేనేం తప్పు చేసేనా? నా మాటలు విని మీరు నొచ్చుకున్నారా?   నాకు మీమీద ఎటువంటి కోపమూ లేదు. ఇంతకుముందు జరిగిన సంఘటన గుర్తుకి రావడంతో నా మనసు ఏదోలా ఐపోయింది. నన్ను క్షమించండి . . . "

అప్పుడే టీ కొనితీసుకురావాలని బయటికి వెళ్ళిన చిన్నవాడు తిరిగి వచ్చి, ఇంట్లోకి ప్రవేశించడంతో సరళ, రామనాథన్ తమ తమ భావాలని అదుపుకి తెచ్చుకున్నారు.

పిల్లవాడు ఒక తట్టలో రెండు చాయ్ కప్పులు వాళ్ళముందు ఉంచి, రామనాథన్ కి ఒక సిగరెట్ పేకెట్, కొంచెం చిల్లర సొమ్ము అందించాడు. రామనాథన్ సిగరెట్ పేకెట్ తీసుకొని చిల్లర చాపమీద పెట్టాడు. పిల్లవాడు రామనాథన్ ముఖం చూస్తూ అక్కడే నిల్చున్నాడు.

"వాడికేమైనా టిప్ ఇవ్వండి," అని సరళ చెప్పగానే రామనాథన్ చిల్లరలోనుంచి 15 పైసాలు తీసి పిల్లవాడికి అందించాడు.

"ఎంత?" అని పిల్లవాడిని అడుగుతూ సరళ రామనాథన్ కి కనుసైగ చేసింది. "భలే, నీకివాళ మంచి అదృష్టం; ఇతనికి చాలా పెద్ద మనసు . . . ఇక వెళ్ళు, కప్పులకోసం మళ్ళీ రా!" అని చెప్పింది. పిల్లవాడు రామనాథన్ కి కృతజ్ఞత చెప్పి వెళ్ళాడు.

సరళ రామనాథన్ కి టీ కప్పు అందించింది. తరువాత తన కప్పులో తేలుతున్న మీగడని అతని కప్పులోకి మార్చింది,

"ఏం, నీకు మీగడంటే ఇష్టం లేదా?" అని రామనాథన్ అడిగాడు.

"మీకు నాకంటే ఇంకా ఎక్కువ ఇష్టంకదా?" అని సరళ నవ్వింది.

టీ తాగుతూనే సరళ అతన్ని అడిగింది. "మీరు నా పేరడిగారు. మరి మీ పేరు నేను తెలుసుకోవచ్చా?"

"రామనాథన్."

"మీరు లాడ్జులో ఉంటున్నారని చెప్పారు. మీకు ఇప్పుడు డబ్బుకి ఇబ్బంది అన్నారు. మరెందుకు ఈ దూబరదండి ఖర్చులు?"

"ఎవరన్నారు నేను వృథా ఖర్చులు చేస్తున్నానని?"

"ఎవరూ చెప్పనక్కరలేదు. నేను చూస్తున్నానుగా . . . మరి ఇప్పుడు డబ్బుకి ఇబ్బందంటే రాత్రి భోజనంకి ఏంచేస్తారు?"

"అదేం పరవాలేదు. నేను ముందే అడ్వాన్స్ ఇచ్చేసాను."

"ఒక చిన్న మనవి. ఈరాత్రి మీరు నా గెస్టుగా ఇక్కడ భోజనం చెయ్యాలి. దయచేసి కాదనకండి. నేను చాలా బాగా వండుతాను." సరళ ఇంకా ఏమో చెప్పతలుచుకంది, కాని ఊరుకుంది. ఆమె అంతరాత్మలో తక్షణమే అగుపడిన ఒక ఆలోచనే ఆ మౌనంకి కారణం. ప్రతీ మనిషికి గతకాలం అని ఒకటి ఉంటుందికదా?

"ఇక ఇవాళ మీ రాత్రి భోజనం ఇక్కడే . . . చాలా రోజులయింది నేను వండి," అని అంటూ సరళ వంటింట్లోకి ప్రవేశించింది.

వసారాలో ఉన్న గిన్నెలు తీసి తోమడానికి సరళ సిద్ధమౌతుండగా రామనాథన్ స్తంభం దగ్గర నిలబడి ఆమెను అడిగాడు: "ఈ గిన్నెలు చూస్తే నువ్వు మామూలుగా ఎప్పుడూ వండుతున్నట్లు కనిపించదు. ఔనా?" అని అడిగాడు.

గిన్నెలు తోమడానికని సరళ బూడిదలో చింతపండు కలపడం ఆపి, తల ఎత్తి రామనాథన్ని చూసింది. "నాకోసం వండుకోడం నాకు అసహ్యంగా ఉంది. నా వంట రుచి చూసి నన్నుమెచ్చుకోడానికి ఎవరూ లేనప్పుడు నేనెందుకు వండాలి? అరణాలిచ్చి హోటల్లోనుంచి భోజనం తెమ్మంటే

చాలదా? నేను వండి ఇంకోకరికి కంచంలో - కూర, పులుసు, పచ్చడి - ఇవన్నీ నా చెయ్యితో వడ్డించడంలోవున్న తృప్తికి మించి ఏమైనావుందా? కాని ఇవాళ మీవలన నాకు ఆ ఛాన్సు దొరికింది," అని చెప్పి నవ్వింది. ఆ నవ్వులో ఆమె తన మనసులోని బాధ దాచుకుంది.

గిన్నెలు తోమి, పొయ్యిలో నిప్పు ముట్టించిన తరువాత సరళ రామనాధన్ దగ్గరవచ్చి సరళ ఆతురతో అడిగింది: "మీకు ఇష్టమైనదేదో వండుతాను. మీకేం కావాలో చెప్తారా?"

రామనాధన్ సంకోచంతో ఏమీ చెప్పలేకపోయాడు.

"ఇదేంటి? నేనేమో ఉత్తికే మీతో ఏదో మాట్లాటదాం అంటే మీకు ఇష్టం లేనట్టుంది . . . మీకేం ఇష్టమో చెప్పరేం?"

"రాత్రులు నా భోజనం పులుసు, అప్పడం . . . అంతే . . . "

"ఓ, అలాగా? సరే, ఇవాళ మీ భోజనం - టమోటా పులుసు, అప్పడాలూ. వాటితోపాటు బంగాళదుంప ముక్కలు, చారు, పెరుగు . . . మీ ఎంపిక నాకు బాగా నచ్చింది."

సరళ ఒక కాగితంలో వంటకి కావలసినవన్నీ రాసినతరువాత తలుపు తెరిచి ఎవరినో పిలిచింది.

"అక్కయ్యా, ఇదుగో వస్తున్నాను," అని అంటూ ఆ ఖాకీ రంగు లాగు పిల్లవాడు సరళవెంట ఇంట్లోకి ప్రవేశించాడు. సరళ వాడికి ఒక సంచి అందించింది.

"వెళ్ళు, ఐదు నిమిషాలలో ఇవన్నీ కొని తీసుకురావాలి."

పిల్లవాడు సంచిని గుంజుకొని బయటకి పరుగెత్తాడు.

ఆ రాత్రి ఒక యువతి ఇల్లాలులాగ తన చేతులతో వడ్డించిన భోజనం రామనాధన్ అనుభవించాడు. వైవాహిక స్తితిలోని శ్రేష్టత్వం అతనికి కొంచెం అర్ధమైంది.

'సరేలే, అవన్నీ ఇప్పుడు ఆలోచించి ఏం లాభం?'

రామనాధన్ కి షాజహాన్ చక్రవర్తిమీద ఈర్ష్య ఇంకా ఎక్కువగా పెరిగింది.

'ఇలాంటి శాశ్వతమైన అనుభవాలకి నేను పెట్టిపుట్టలేదు,' అని రామనాధన్ తనలో తనే చెప్పుకున్నాడు. సరళ మనసుకూడా అదే గ్రహించింది.

ఆ రాత్రి వాళ్ళిద్దర అనుభవంలోని శోకాన్ని ఇద్దరూ తమ తమ హృదయాల్లో లోతుగా పాతుకున్నారు. అప్పుడప్పుడు పరస్పర భావాలను ఒకరికొకరు బహిరంగంగా పంచుకున్నారు.

ఆ మరునాడు తెల్లవారడానికిముందే రామనాధన్ సరళ దగ్గర సెలవు తీసుకొని బయలుదేరాడు. సరళ అతన్ని సాగనంపడానికి వచ్చి అతనితో తలుపుదగ్గర నిలబడింది. రామనాధన్ వీడ్కోలు చెప్పాడుకాని అతని నోటిలోనుంచి ఏ మాటా రాలేదు. తను కృతజ్ఞత తెలియజేస్తే ఆమె ఏమంటుందో అని ఆరాటం అతనికి కలిగింది. కాని గుమ్మం దాటడానికిముందు తల వంచి 'థాంక్సు!' అని అనేసాడు. సరళ అతని పక్కనే కొన్ని మెట్లమీద నిలబడివుంది. రామనాధన్ సిగ్గుపడడంచూసి ఆమె ఆప్యాయతతో అతని ఉంగరాలజుత్తుని లాలించుతూ సానుభూతితో మాట్లాడింది: "మీరెందుకు నాకు థాంక్సు చెప్పాలి? నాకే పెళ్ళైయుంటే నా భర్త దగ్గర డబ్బు అడిగేదాన్నా?" అతని ముఖాన్ని తన రెండు చేతులతో లాక్కొని సరళ బతిమాలింది.

"మనం మళ్ళీ కలుసుకుందాం," అని రామనాధన్ అన్నాడు. సరళ చేతులు ఇంకా రామనాధన్ ముఖంమీదే ఉన్నాయి.

ఆ ముందు రోజు సరళ చెప్పిన ఎత్తిపొడిచిన మాటలు ఇద్దరికీ జ్ఞాపకంలో వచ్చాయి: *" . . . నువ్వేం గొప్ప ప్రేమికుడనుకుంటున్నావా?"*

మరి ఇప్పుడు వాళ్ళ హృదయాలు ఏమంటున్నాయి? వాళ్ళ మనోభావం ఎలా ఉంది? దాన్ని ప్రేమ అని వర్ణించవచ్చా?

"ఛీ ఛీ, అలాగేం కాదు . . . " అని సరళ తనలో చెప్పుకుంది. ఆమె చేతులు ఇంకా రామనాధన్ ముఖంమీదే ఉన్నాయి. ఒక ప్రేమికుడు తన ప్రియురాలికి మాట ఇచ్చే ధోరణిలో 'మళ్ళీ కలుసుకుందాం' అని రామనాధన్ పలికిన మాటలు ఆమెకు వినిపించాయి. గభీమని ఎగసిపడుతున్నట్టు సరళ మాట్లాడింది: "మనం మళ్ళీ కలుసుకుందాం అని మాట ఇవ్వడానికి మీకూ, నాకూ ఎటువంటి అగత్యమూ లేదు. నేను మీరెప్పుడు వస్తారని కాచుకొని ఉండాలా? నేను ఎవరికోసమూ కాచుకోదలుచుకోలేదు." సరళ కంట తడిపెట్టుకోవడంచూసి రామనాధన్ అల్లకల్లోలంలో పడ్డాడు.

సరళ ముఖం మళ్ళించుకొని మాట్లాడింది: "రేపటి సంగతి గురించి ఎందుకు ఆరాటం? మీరు మళ్ళీ నాకోసం వచ్చినప్పుడు నేనెవరితో ఉంటానో ఎవరికి తెలుసు? అంతేకాదు. నేనే కావాలని అడగడానికి మీకేం హక్కు ఉంది?" రామనాధన్ కి ఏం చెప్పాలో తెలియలేదు. ఇద్దరూ మాట్లాడకుండా నిలబడిపోయారు; వదిలి వెళ్ళిపోవడానికి ఇద్దరికీ ఇష్టం లేదు. అప్పుడే ఎదుట వరుసలో ఉన్న ఒక ఇంటినుండి ఒక యువతి బయటకి వచ్చి వసారాలో నిలబడింది.

"దాన్ని చూసారా?" అని సరళ రామనాధన్ని అడిగింది. "ఆమెను చూస్తే నిన్ననే తన్ను అలంకరించుకున్నట్టు కనిపిస్తోంది. ఆమె జుట్టులోని పువ్వులేవీ నలిగినట్టు కనిపించడం లేదు. అంటే ఈ రోజంతా ఆమె ఆకలితో నకనకలాడుతుందన్న మాట. ఇదే మా అందరి గ్రహచారం. ఆమె, ఆమె స్నేహితులు ఇక్కడ చాలా రోజులుగా ఉంటున్నారు. నేను ఈ పల్లెకి కొత్తగా రావడంవలన నేను వాళ్ళతో పోటీ పడుతున్నానని వాళ్ళకి నా మీద కోపం.

నేనెవరితోనూ పోటీపడను. ఎలాగైతేనేం, మీరు తప్పకుండా మళ్ళీ రావాలి. నేను లేకపోతే దాని దగ్గర వెళ్ళండి. అంతే, సరేలెండి, మీకు సలహా ఇవ్వడానికి నేనెవ్వరు?" ఆ ఎదురింటి యువతి దుర్దశ చూసి సరళ చాలా నొచ్చుకున్నట్టు కనిపించింది.

సరళ మరేం మాట్లాడడానికి ఇష్టం లేక రామనాధన్ని చూసి, కొట్టవచ్చినట్టు "ఇక మీరు వెళ్ళవచ్చు," అని అంటూ దడీలుమని తలుపు మూసేసింది. రామనాధన్ రెప్పలు ఆర్పకుండా మూసిన తలుపును కొన్ని నిమిషాలు చూసిన తరువాత మెట్లు దిగి సందు వీధిలో కాలుపెట్టాడు.

యిరుకైన తోవలో నడుస్తూ మెయిన్ రోడ్డు చేరడానికిముందు రామనాధన్ వెనక్కి తిరిగి చూసాడు. సరళ ఇంటిబయటకి వచ్చి తన్ను చూస్తూ నిలబడి ఉంది. చెయ్యి ఊపుతూ అతను ఆమెకు శుభాకాంక్షలు చెప్పాడు. సరళకూడా అలాగే బదులుగా తన శుభాకాంక్షలు వెల్లడించింది.

రామనాధన్ సరళ తన అంతర్గత భూతాలతో అవస్థ పడుతోందని, ఆ పోరాటంలో ఓడిపోతోందని గ్రహించాడు. చివరికి అతన్ని ఎక్కువగా బాధ పరచిన సంగతి సరళ తన ఎదురింటి యువతిని వర్ణించిన మాటలు - ఆమె అలంకారం, నలిగిపోని పుష్పాలు; అవి ఆమె ఆకలిని, అసహాయతని బహిరంగపరిచాయి. ఈ జ్ఞానం అతని హృదయంలో పొంచివున్న సత్యాన్ని బలపరచడంతో రామనాధన్ కళ్ళలో నీళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. రామనాధన్ అరచేతితో కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు.

ఇక సరళ మాటకు వస్తే రామనాధన్ని వీడ్కోలు చెప్పిన ఆమె చెయ్యి క్రమంగా కుంగిపోవడంతో, ఆమె ఇంటిలోకి ప్రవేశించి, తలుపు మూసి, దానిమీద ఆనుకొని ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. మనసులో దుఃఖం మిగిలివున్నా ఆమె ముఖంలో చిరునవ్వు కనిపించింది.

** ** **

రామనాధన్ లాడ్జిని చేరుకున్నప్పుడు అతని మిత్రుడు కృష్ణయ్యర్ లాడ్జి డాబాపై యోగాభ్యాసం చేస్తున్నారని తెలిసింది. వెంటనే అతన్ని కలుసుకొని, గొంతు చించుకొని కేకలు పెట్టాలని రామనాధన్ అనుకున్నాడు. "మిస్టర్ అయ్యర్! మీకు జ్ఞాపకం ఉందా ఆ రోజు నాతో మీ వాదన? 'వేశ్యలకు వాళ్ళకని వేరే నియమాలూ, నిబంధనలూ ఉన్నాయి,' అని మీరు వక్కాణించి చెప్పారు. ఐతే దానికి వ్యతిరేకంగా నాకు తెలిసిన ఒక వేశ్య ఉంది." తన గదికి వెళ్ళడానికి బదులు రామనాధన్ ముందు డాబాకి పరుగెత్తాడు.

కాని అయ్యరుతో మాట్లాడానికి అతనికి అవకాశం దొరకలేదు. అయ్యరు అ సమయంలో శిరసాసనం చేస్తున్నారు. తలని నేలమీద ముంజేతులతో ఆనుకొని రెండు కాళ్ళూ మీదకి ఎత్తిన భంగిమలో అతను కనిపించారు. ఆ సమయంలో అతన్ని తొందర పెట్టవద్దని రామనాధన్ డాబాలో ఒక మూల తూర్పుదిశలోని ఆకాశాన్ని చూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఇంకా కొంచెం సమయంలో ప్రాతఃకాలం పోయి పగలు రాబోతుంది. రాత్రి నిద్ర లేకపోయినా రామనాధన్ దేహమూ, మనసూ అల్లాడుతునే ఉన్నాయి.

అమె వేశ్య అనే నియమాన్ని అన్నివిధాలా కొట్టిపారేసింది. తన్నుపోలిన వర్గలోనుంచి ఎంత విరుద్ధమైన వ్యక్తిగా కనిపిస్తోంది! మరి తనో? కృష్ణయ్యర్ చెప్పినట్టు తను విటుడు మాత్రమా లేక ఇంకా అధ్వాన్నమా? అప్పుడప్పుడు సరళ మోటుతనం చూపినా ఆమె ఎంత అమరికతతో అతిధి మర్యాద చూపించింది! అమె విశాలభావాలూ, సానుభూతి చూస్తే తను స్త్రీలోలుడు మాత్రం కాదు, ఆమెకు అప్పుపడ్డాడుకూడా . . . రామనాధన్ ఆత్మ విచారణలో తన్ను కఠినంగా నిందించుకున్నాడు: ఆమె ప్రవర్తనతో తన నడత పోల్చిచూస్తే, తనలోని చిన్నతనం ఎంత స్పష్టంగా కనబడుతోంది!

రామనాధన్ అంతరాత్మలో సరళ తన్ను పిసినారి అని ఏనాడూ భావించదు అనే నమ్మకం ఉంది. కాని అదే సమయంలో తను ఒక నీచమైన విటుడని, సరళ ఒక గౌరవప్రధమైన వేశ్య అని అతను నిర్ణయించుకున్నాడు. ఒక మహత్తైన ఆకృతి కాళ్ళముందు తను అల్ప బుద్ధితో పాకుతున్నట్టు అతనికి తోచింది.

'దేవుడా! నా భంగపాటు నేనెందుకు ఇప్పుడు అయ్యరుకి ఎత్తిచూపాలి?' అని రామనాధన్ మనసు అతన్ని హెచ్చరించింది; రామనాధన్ వెనక్కాడాడు.

మరి అయ్యరు వాదన - 'పద్యంలాగే వేశ్యలందరూ ఒక నియమానికి కట్టుబడి ఉంటారు,' అనే అతని మొండి అభిప్రాయం తను ఎదిరించవద్దా?

'అవును; తప్పక ఎదిరించాలి! కాని అతను నన్ను హేళన చెయ్యనివ్వకూడదు. ఇవాళ జరిగినదంతా వివరంగా చెప్పినతరువాతనే అతనేమంటారో చూడాలి. అతనికీ మంచి మనసుంది. ఇతరుల భావాలపై మర్యాద ఉంది. అంతా విని అతను కళ్ళు తడిపెట్టుకుంటారేమో, ఎవరికి తెలుసు? . . . ఇప్పుడు నేనేం చెయ్యాలి . . ఈ నెల పోనీ . . . మళ్ళీ జీతం వచ్చేవరకూ నేను కాచుకోవలసిందే!'

'సరే, అలాగే చేద్దాం,' అని తృప్తితో తల ఊపుతూ రామనాధన్ తన గదికి వెళ్ళాడు.

కృష్ణయ్యరుకి రామనాధన్ చేష్టలేవీ తెలియరాలేదు. అతను తన యోగాభ్యాసంలో మునిగిపోయివున్నారు.

అతను కసరత్తు ముగించడంతో చాలా గంటలతరువాత పగలు నిగనిగమని వికసించి నిత్యజీవితంలో మానవుల కీర్తి, అద్భుత కృత్యాలకు దారి చూపించింది.

3

ఇంతమరకూ రామనాధన్ తన హృదయం ఏ స్త్రీకోసమూ కోల్పోలేదు. కాని ఇప్పుడు సరళ, ఆమె మంచి హృదయం, అతన్ని బాగా ఆకర్షించాయి. ఆ తరువాతి పదిరోజులూ అతని మనసులోని భావాలూ, కల్పనలూ అన్నీ సరళ గురించే.

ఆశ్చర్యకరంగా అతనికి తరువాతి జీతంలో బహుమానంగా ఎక్కువ ఆదాయం రావడంతో రామనాధన్ చేతికి మూడువందలు రూపాయలు అందాయి. ఈ అదనపు లాభంతో తను త్వరగా సరళని కలుసుకోవాలని అతను తొందరపడ్డాడు.

అవును. త్వరగా వెళ్ళి ఆమె ముఖం చూడాలి. ఈ సారి తను ఆమెను 'తాకడానికికూడా' ప్రయత్నించకూడదు. అవును, తను కూడా ఒక విటుడనే నియమాన్ని దాటాలి; తన పాత దుర్నడతకి వ్యతిరేగంగా ప్రవర్తించాలి.

బజారు వీధిలో నడుస్తుంటే అతనికి లటుక్కున ఒక ఆలోచన కలిగింది. వెంటనే ఒక చీరల షాపు ప్రవేశించాడు. అరవై రూపాయలకి నీలరంగులో, సన్నని అంచుతో - సరళ చామనఛాయికి తగినట్టుగా - ఒక చీర కొన్నాడు. షాపునుండి బయటకు వస్తూంటే అతనికి తన ప్రవర్తన చూసి నవ్వొచ్చింది. తన జీవితంలో ఏ రోజైనా ఒక ఆడదానికి తను చీర కొనడంగాని, ఒక ఆడది తన హృదయాన్ని ఆక్రమించుకుంటుందనిగాని రామనాధన్ కలలోకూడా ఊహించలేదు. అతనికి తన భావాలూ, అభిరుచులూ దాచుకునే అలవాటు లేదు. అందువలన ఇతరులు నవ్వి, ఎగతాళి చేస్తారేమో అన్న భయం ఎప్పుడూ లేదు. ఆ కారణంవలనే ఆ రోజు అతను సరళను బస్ స్టాండులో కలుసుకున్నాడు. ఇప్పుడతను ఉండేది అదే మానసికావస్త; ఇంపైన భావాలు నెమరు వేస్తూ రామనాధన్ ముందుకు నడిచాడు.

"ఈ చీర చూసి ఆమె ఎంత ఆనందిస్తుంది! ఎవరికి తెలుసు, ఏదోలా మొహం పెడుతుందేమో? కాని సరళ ఏం చేసినా, ఏం చెప్పినా, బాగుంటుంది. ఆమె ఈ చీర ఇప్పుడే కట్టుకోవాలని నేను పట్టుబడతాను. సరళ వెంటనే త్వరగా తన గదిలోకి వెళ్ళి తలుపు మూసుకుంటుంది. అప్పుడు నేను ఆ ఖాకీ రంగు లాగు పిల్లవాడిని పిలిచి కాకా షాపునుంచి స్పెషల్ చాయి తెమ్మంటాను . . . "

"ఆ తరువాత నేను సరళకి మంచి హోటల్లో విందు ఏర్పాడు చేస్తాను. రకరకాల భోజన పదార్థాలు ఆమెకు పరిచయం చేస్తాను. ఆమె 'హోటలెందుకు, నేను ఇంట్లోనే వండుతాను', అని అంటుందేమో? అ రోజు ఆమె వండిన టమోటా పులుసు అసలు మా అమ్మ చేసినట్టే ఉంది. సరళకి అతిథి మర్యాద ఎంత బాగా తెలుసు! ప్రతీ స్త్రీకి - తల్లికానీ, వేశ్య కానీ - లోలోపల పుత్రవాత్సల్యత ఉంటుందేమో? సరళలో ఆ గుణం బాగా కనిపిస్తోంది. ఈ సారి ఆమె 'నేను వండుతాను' అంటే నేను ఒప్పుకోను. 'నువ్వు ఇవాళ నా గెస్టు' అని నేరుగా చెప్తాను."

"రేపు ఉదయం మేమిద్దరం తృప్తిగా, నిర్మలమైన హృదయాలతో విడిపోవలసినప్పుడు సరళ నా మీద కోపంతో, "మీరెందుకు నా కోసం ఈ దూబరా ఖర్చులు చెయ్యాలి?" అని అడగవచ్చు. అప్పుడు నేనుకూడా ఆమెలాగే జాలి పుట్టించే కంఠధ్వనితో, "ఏం, నీ భర్త చీర, డబ్బు ఇస్తే నువ్వు వొద్దంటావా?" అని అడుగుతాను. దానితో ఆమె కోపం చల్లారుతుంది. నాకు తెలుసు. సరళకి ఏనాడూ నామీద కోపం రాదు ." రామనాధన్ కలల్లో తేలుకుంటూ సరళ ఇల్లు చేరుకున్నాడు . . .

అక్కడ అతనికి నిరాశ కాచుకొని ఉంది. ఇంటి తలుపుమీద పెద్ద తాళం వేలాడుతోంది!

ఏం, ఎందుకు, ఏమైంది?

ఆ ఖాకీ రంగు లాగు పిల్లవాడు ఒక వాక్యంతో ఏమైందో చెప్పాడు: "పోలీసులు వచ్చి అక్కయ్యను తీసుకుపోయారు . . ."

రామనాధన్ జీవితంలో ఇటువంటి ఆశాభంగం ఇంతకుముందు ఎప్పుడూ జరగలేదు. అతను విచారంతో కన్నులలో గుమిగూడుతున్న నీళ్ళను ఆపుకోడానికి అవస్థపడ్డాడు. అక్కడే నిలబడి సరళకి జోహార్లు చెప్పాడు.

"అతన్ని ఇక్కడ రమ్మను," అని ఆ పిల్లవాడికి ఎవరో చెప్పడం విని రామనాధన్ తల తిప్పిచూసాడు. ఎదిరింటిలోని స్త్రీ మాటలవి. రామనాధన్ని చూసి ఆమె చిరునవ్వుతో తన ఇంటికి ఆహ్వానించింది.

రామనాధన్ సరళ ఆరోజు చెప్పిన మాటలు, "మనం మళ్ళీ కలుసుకుందాం అని మాట ఇవ్వడానికి మీకూ, నాకూ ఎటువంటి అగత్యమూ లేదు . . . మీరు తప్పకుండా మళ్ళీ రావాలి. నేను లేకపోతే దాని దగ్గర వెళ్ళండి, . . ." గుర్తుచేసుకుంటూ ఎదురింటికి వెళ్ళాడు.

అతను ఏమీ మాట్లాడవోవడంతో ఆ స్త్రీ మొదలుపెట్టింది: "మొన్ననే పోలీసులు వచ్చి సరళని తీసికెళ్ళారు. జరిగినదంతటికీ సరళే కారణం. దానివలనే సామాన్య జనులకుకూడా ఇక్కడ రావడమంటే పెద్ద గొడవైపోయింది. ఎది ఎలాగున్నా పోలీసంటే ఆమె మర్యాద చూపవద్దూ? మా అందరికీ పోలీసంటే గౌరవం, మర్యాదా ఉన్నాయి; ఎలాగో ఇలాగో సద్దుకొని పోతాం. కాని సరళ ఎప్పుడూ తను ఒక మహారాణీ అన్నట్టు తిరిగేది. అందువలనే పోలీసులు దానికి మంచి పాఠం నేర్పాలని ఇన్ని రోజులూ కాచుకొని ఆఖరికి అంత పనీ చేసేసారు. మీకు తెలుసా సరళ మొండితనం ? వాళ్ళు రమ్మని చెప్తుంటే అది తిట్టడం ఆరంభించింది. అందువలనే దాన్ని బలాత్కారంగా తీసుకెళ్లారు; ఆఖరికి అందరు ముందూ సరళ నవ్వులపాలైపోయింది . . ."

"చాలు . . . అని రామనాధన్ ఆమెను ఆపాడు. మరేం అనకుండా చేతిలోని పెట్టెనుంచి చీర బయటకి తీసాడు.

"సరళగాని ఇప్పుడు ఉంటే నన్ను ఈ చీరతో నిన్ను చూడమని చెప్పివుండేది. ఇది నీకే . . . సరళకి మీరందరిమీద మంచి మనసు; నువ్వంటే జాలి. మరి నా గురించి చెప్పాలంటే, . . ." రామనాధన్ మరేం అనలేక ఊరుకున్నాడు. ముందు కొంచెం కాతరపడినా సద్దుకొని ఆ స్త్రీ చీరని తీసుకుంది.

ఆ ముందు రోజు ఆ స్త్రీ వసారాలో కనిపించినప్పుడు సరళ ఆమెను వర్ణించిన మాటలు - "జుత్తు చెక్కుచెదరకుండా, పువ్వులు నలగకుండా ఆమె రూపం, ఆమె లాగే అవస్థ పడే తక్కిన వేశ్యలు . . . " - రామనాధన్ గుర్తుచేసుకున్నాడు.

అక్కడనుంచి మెల్లగా కదిలాడు.

చెయిలో చీరతో ఆమె చూపు వెనక్కి దూరంగా పోతున్న రామనాధన్ని వదిలి సరళ ఇంటి తలుపుమీద పడింది. సరళ అక్కడ నిలబడి తన్ను చూస్తున్నట్టు ఆమెకు తోచింది.

గతకాలంలో సరళ ముఖంలోని ముసిముసి నవ్వు, సరళ తనకు చేసిన ఉపకారం ఆమెకు జ్ఞాపకంలో వచ్చాయి. ఆ చావిడిలోవున్నవారందరూ సరళకి జరిగిన దుర్ఘటనకోసం విచారించాలి అని ఆమెకు తోచింది.

4

సరళ గురించి రామనాధన్ చెప్పినదంతా విని కృష్ణయ్యరు ఆశ్చర్యం, దిగ్భ్రమ, చెందారు. ఒక వేశ్య దురవస్థ అయ్యరు హృదయాన్ని ఇంత లోతుగా బాధిస్తుందని రామనాధన్ ఎదురుచూడలేదు.

సమాజంకి నీతీ, నియమాలని ఉన్నాయి. కాని సామాజిక పద్ధతిలో కల్లా కపటం, నటన, మొండితనం అన్నీ కలిసి ఉన్నాయి. ఐతే కృష్ణయ్యరు అభిప్రాయం సామాజిక ధోరణికి వ్యతిరేకంగా ఉందని రామనాధన్ అతన్ని శ్లాఘించాడు; నిరుత్సాహం, అలసతో వంగిపోయి పక్కనేవున్న కుర్చీలో వాలాడు. అతని తల కుడి చెయ్యిని ఆనుకొని ఉంది. కుడిచేతి వేళ్ళమధ్య ఉన్న నిగరెట్టు బూడిద నేలమీద కొంచెం కొంచెంగా పడుతూ రేఖలు రాసింది.

కృష్ణయ్యరు రామనాధన్ కోమల హృదయంచూసి బాధపడ్డారు. రామనాధన్ భజంమీద చెయ్యివేసి అతను చెప్పారు: "రామనాధన్, మీ జివితంలో, మీరు రాసే కవిత్వంలో, వేశ్యలలో ఎటువంటి నియమాలూ లేకపోవచ్చు. కాని ఈ సమాజంకని కొన్ని లక్షణాలూ, ఆచారాలూ ఉన్నాయి, అవి మనం పాటించాలని మీరు ఒప్పుకుంటారా? అదే మన అనుభవంలో మనం తెలుసుకోవలసిన పాఠం. నేను చెప్పేది మీకు బోధపడిందా?" అయ్యరు కుర్చీనుండి లేచి రామనాధన్ని చూస్తూ నిలబడ్డారు.

"సాంఘిక విధానం అని ఏదో ఉందనా మీ వాదం? మీరు ఎగతాళి చేస్తున్నారు! సమాజంకి నిరంతరమైన లక్షణాలు ఏవీ లేవుగా?" అని చెప్పి రామనాధన్ నవ్వాడు.

వాళ్ళిద్దరూ ఏమేమో మాట్లాడుకుంటూ వాదనలో పడ్డారు. నేలమీద వాలిన బూడిద వాళ్ళు గమనించనే లేదు. మరి వాళ్ళు మేధావులు కదా? ఈ ప్రపంచంలో ఏ ప్రశ్న ఐనాసరే దాన్ని వివేకంతో, తర్కరీతిలో అర్ధంచేసుకోవచ్చు అని నమ్మే వ్యక్తులు కదా?

క్రమంగా వాళ్ళ నంభాషణలో అన్ని విధాల నియమాలూ, నిబంధనలూ వెల్లడి అవుతాయి. ఏ నియమం, లక్షణం పాటించతగినది, ఏది

ఉల్లంఘించతగినది అని వాళ్ళ వాదం. కాని ఈ బౌతిక ప్రపంచంలో ప్రేమ, సుఖానుభావం అనేవి వేరే వర్గానికి చెందినవి. అవి చర్చకూ, విశ్లేషణకూ లొంగిన ప్రశ్నలు కావు! యధార్ధజీవితంలో అవి వేరే వేరేగా ప్రకటితమవుతాయి!

****